

Prof. dr hab. Dorota Klus-Stańska

Uniwersytet Gdański

**RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR JOANNY PĘKALI
PT. „ETOS WSPÓŁCZESNEGO NAUCZYCIELA W OPINII DYREKTORÓW, NAUCZYCIELI ORAZ
RODZICÓW UCZNIÓW SZKÓŁ I PRZEDSZKOLI”
NAPISANEJ POD KIERUNKIEM DR HAB. PROF. UW MAŁGORZATY KARWOWSKIEJ-STRUCZYK**

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa jest próbą wznowienia zainteresowania pojęciem etosu jako tym, które dobrze charakteryzuje profesjonalną kondycję zawodu nauczyciela i kadr go wykonujących. Od razu na początku swojej recenzji zaznaczę, że jest to próba udana, a jej słabości mają charakter drugorzędny, polegający raczej na nie w pełni trafnym doborze i sformułowaniu pewnych deklaracji metodologicznych, a nie w samej realizacji badań i ich analizie.

Już sam wybór przedmiotu badań wydaje się bardzo celny. Wystarczy wziąć pod uwagę nośność poznawczą pojęcia etosu i obszar istniejących wobec niego „zaniedbań” badawczych i teoretycznych. Jego innym ważnym uzasadnieniem jest także głębokie - choć nie zawsze eksponowane - wpisanie kategorii etosu we współczesne debaty społeczne. Te ostatnie ujawniają zarówno deflację statusu zawodów, które jeszcze niedawno były traktowane jako niebudzące wątpliwości etycznych, jak i obnażają zjawisko widocznego spadku społecznego zaufania do profesjonalistów takich, jak lekarze, prawnicy, dziennikarze, czy właśnie – nauczyciele. Dlatego też jako recenzent bardzo pozytywnie oceniam wybór tematu i sądzę, że świadczy on o wrażliwości problemowej mgr Joanny Pękali i jej zdolności dostrzegania w nauce luk wartych wypełniania.

Dysertacja jest skonstruowana zgodnie z kanonami obowiązującymi dla tego rodzaju prac badawczych i zawiera kolejno: analizę kontekstu teoretycznego, projekt metodologiczny, opis wyników badań i ich interpretację. Również logika prowadzonej argumentacji i widoczne w całej rozprawie przejrzyste łączenie kolejnych wątków nie budzą żadnych zastrzeżeń. Autorka świetnie panuje nad tekstem, co czyni całość dobrze zbudowanym i wspartym teoretycznie raportem z przeprowadzonych badań.

W pierwszym rozdziale, wychodząc od etymologii tytułowego pojęcia, mgr J. Pękala dokonuje przeglądu stanowisk teoretycznych, których analiza ujawnia niejednoznaczność treściową etosu, rozmycie granic jego zakresu i bliskość semantyczną takich pojęć, jak styl życia, system wartości i norm, sposób myślenia, moralność itd. Stąd też należy docenić dokonane przez Doktorantkę uporządkowania ujęć etosu, zwłaszcza gdy weźmiemy pod uwagę istniejące niewielkie zasoby literatury w tym zakresie i fakt, że częściej autorzy podejmują się opisu określonego etosu (np. rycerskiego, mieszczkańskiego) niż wnikają w samą istotę pojęcia. Może jedynie szkoda, że Doktorantka nie dotarła do pracy pt. *Podstawy wychowania państwowego* napisanej przez wybitnego uczonego, Kazimierza Sośnickiego, który już w roku 1933 zaproponował pierwszą w polskiej pedagogice koncepcję etosu (moralnego, grupowego i państwowego), zbudowaną na podstawach filozoficznych. Ogólnie jednak ten rozdział, elegancko kończący się zaprezentowaniem przyjętej przez Doktorantkę definicji etosu, stanowi istotną wartość rozprawy.

Drugi rozdział poświęcono zagadnieniom związanym z etosem zawodu nauczyciela. Doktorantka dokonała tu wyraźnego wyboru teoretycznego. Uznała, że dla lepszego zrozumienia przedmiotu badań użyteczne jest przyjęcie perspektywy, w której kluczowe staje się pojęcie społecznej grupy etosowej. Wychodząc od ogólnego pojęcia grupy społecznej, przytacza źródła wskazujące na potrzebę poszerzenia jego treści i zakresu w sposób, który daje szerokie pole dla namysłu nad etosem zawodowym nauczycieli. W kolejnym kroku wprowadza pojęcia kompetencji i tożsamości nauczycieli, uznając je za istotne dla zrozumienia przedmiotu jej badań.

Kierunek poszukiwań jest z pewnością słuszny i buduje pedeutologiczny kontekst dla całości rozważań. Jednak o ile wskazanie na potrzebę posługiwania się kategorią grupy etosowej nie budzi moich wątpliwości, o tyle analizy kompetencji i tożsamości nauczycieli są, w mojej ocenie, nieco słabsze. Zabrakło w tej części rozdziału spojrzenia z perspektywy meta, która umożliwiłaby uporządkowanie indywidualnych autorskich ujęć w określonych nurtach i podejściach. Kompetencje nauczycielskie zostały omówione wyłącznie w ujęciu instrumentalnym, a za pointę przyjęto nie naukowe, ale biurokratyczne ustalenia unijne. To zawężenie ujęcia doprowadziło do powstania istotnych luk bibliograficznych. Autorka odwołuje się do prac Henryki Kwiatkowskiej i Roberta Kwaśnicy, którzy eksponowali kwestię niejednorodności podejść do rozumienia kompetencji nauczyciela, ale pomija znaczące publikacje innych pedeutologów, takich jak: Joanna Rutkowiak, Dorota Gołębiak, Astrid Męczkowska, Henryk Mizerek, którzy przeprowadzili gruntowną krytykę ujęć instrumentalno-obiektywistycznych. Trzeba pamiętać, że koncepcje kompetencji nauczyciela